

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КРЕДИТНО-КООПЕРАТИВНИХ СИСТЕМ

**Вікторія
Ткачук,**
аспірант, ДВНЗ
«Київський
національний
економічний
університет імені
Вадима Гетьмана»

МАКРОЕКОНОМІКА

Світова кредитна кооперація – цікаве і далеко не однорідне явище. Кожна країна має свої, в чомусь унікальні, особливості, свій шлях, свої підходи до вирішення різних питань. В значній мірі, ці відмінності обумовлені історично, пов'язані з особливостями культури країни.

Огляд останніх джерел досліджень та публікацій. Такі вітчизняні науковці, як Оленчик А.Я., Хоружий С.Г., Дадашев Б.А., Гриценко О.І. розглядали особливості кредитно-кооперативних систем окремих країн в контексті досліджуваних ними питань.

Актуальність обраної теми. Досвід країн, етапи становлення кооперативних систем в яких подібні до української, є актуальним для розгляду, оскільки в процесі кооперативної та світової інтеграції їх досягнення та досвід можуть стати корисними на шляху зміцнення вітчизняної кооперативної системи, що і обумовлює важливість обраної тематики.

Постановка мети та завдань. Розглянемо особливості кредитно-кооперативних рухів деяких країн, подібність етапів становлення та розвитку кооперативних систем яких зумовлена територіальною близькістю та схожістю господарювання із українською.

Основний матеріал і результати. У Польщі діють аналоги українських кредитних спілок – кооперативні ощадно-кредитні каси (скоки), які зародилися на початку 90-х років ХХ століття за підтримки загальновідомої профспілки «Солідарність» і сьогодні за польським законодавством мають статус кооперативів. [1, 68]

Скоки є власністю фізичних осіб – своїх членів, знаходяться в доброму стані завдяки традиційно консервативному підходу до кредитування. Скоки завжди обслуговують громадян з низькими або середніми доходами. Дякуючи своїй специфіці й економічній моделі, яка діє протягом багатьох років,

скоки мають високу ліквідність. Жодна каса не припинила своєї діяльності через проблеми з цього приводу. Скоки створюють ліквідні резерви у співвідношенні не нижче, ніж 10% від ощадно-позичкового фонду (на практиці це становить 10% від депозитного портфеля), і ці резерви розміщені так, що їх легко можна перевести у готівку. Частина резервів скоків міститься в Касі Крайовій, яка адмініструє спеціально створений для підтримки фінансової стабільності всіх скоків Стабілізаційний фонд. [3, 16]

Таким чином, система скоків дворівнева: перший рівень – власне скоки, а другий рівень – Польська крайова кооперативна ощадно-кредитна каса (Каса Крайова), яка є «скоком скоків» або, інакше кажучи – кооперативом кооперативів (всі низові скоки входять до неї на правах пайовиків).

Скоки надають своїм членам широкий спектр депозитних та кредитних послуг, здійснюють їхнє розрахункове обслуговування через емітовані Касою Крайовою платіжні картки, виступають агентами надання страхових послуг та обслуговують індивідуальні пенсійні рахунки членів.

Стосовно самої Каси Крайової, то за законодавством вона поєднує функції представницької національної організації скоків, їхньої об'єднаної кредитної спілки та повноцінного регулятора з усім необхідним інструментарієм у сфері регулювання, нагляду та правозастосування.

Каса Крайова адмініструє спеціально створений для підтримки фінансо-

вої стабільності всіх скоків Стабілізаційний фонд.

При цьому до системи Каси Крайової, крім неї, входить розгалужена інфраструктура, а саме:

- Товариство взаємного страхування (TUW SKOK), одним із страхових продуктів якого є страхування вкладів членів скоків на рівні 50 тис. євро (аналогічно до банків);

- Страхове товариство-брокер «Asekuracja»;

- Товариство страхування життя SKOK;

- Фонд польських кредитних зв'язків SKOK (благодійний фонд, який виконує функції розвитку системи скоків і здійснює міжнародні зв'язки);

- Підприємство H&S (розробляє і супроводжує єдине і обов'язкове для всіх скоків програмне забезпечення);

- Товариство Інвестиційних фондів SKOK;

- Фінансова компанія SKOK;

- Вища школа фінансів та адміністрування (ліцензований начальний заклад);

- Товариство розвитку фінансової освіти;

- Спільний арбітраж споживачів (система оскарження дій скоків з боку їхніх членів);

- Товариський суд (система вирішення спорів між скоками в межах системи);

- Власне періодичне видання і низка громадських організацій.

Касі Крайовій та товариствам, які входять до структури SKOK, присвоєний стандарт ISO-9004 – за якісну діяльність, що передбачає якісне управління, якість виконання своїх завдань і якість надання послуг клієнтам. Через Касу Крайову скоки включені в діяльність Національного бюро кредитних історій (ВІК) та клірингової установи при Народному банку Польщі.

Таким чином, кредитно-кооперативна система Польщі представлена більш широким спектром послуг, що надаються кредитними спілками, на відміну від українських; в Польщі функціонує чітко сформована дворівнева система скоків, що відзначена обов'язковістю участі усіх скоків у Касі Крайовій, тоді як в Україні другий рівень представлений трьома загальноукраїнськими асоціаціями кредитних спілок, що

охоплені членством лише 57,7% кредитних спілок. Стабілізаційний фонд, який адмініструється Касою Крайовою Польщі, створений для всіх кредитних спілок, тоді як в Україні Стабілізаційні фонди створені загальноукраїнськими асоціаціями кредитних спілок і знаходяться в користуванні тими спілками, що є членами відповідних асоціацій.

Важливим етапом в розвитку російського кредитно-кооперативного руху стало прийняття 18 липня 2009 року нового Російського Закону про кредитну кооперацію, який посилив роль регулювання, зробив його більш якісним, прозорим, а також запровадив нагляд на ринку кооперації. [1, 68]

Новий закон мінімізує ризики пайовиків і робить кредитні кооперативи більш прозорими з фінансової точки зору. Зокрема, закон створив для членів кооперативів додаткову «подушку безпеки»: затвердив розмір резервного фонду, а також систему компенсації, за які будуть відповідати саморегульвні організації (СРО) у випадку настання проблем у кооперативів. [3, 16]

На захисті російської кредитної споживчої кооперації стоїть Російська ліга кредитних спілок, створена в листопаді 1994 року, і є добровільним об'єднанням кредитних споживчих кооперативів громадян та інших некомерційних організацій фінансової взаємодопомоги, діє на принципах добровільності, рівноправності членів, самоуправління, гласності та законності. Основною метою діяльності є розвиток кредитної споживчої кооперації в Росії, сприяння формуванню реальної економічної демократії в російському суспільстві, розвиток регіональної та національної інфраструктури кредитного кооперативного руху, підвищення доступності фінансових послуг для населення, участь у світовій кооперативній спільноті.

Ліга здійснює розробку загальної стратегії руху кредитної кооперації в Росії, представляє та захищає інтереси своїх членів на державному та міжнародному рівнях, поширює кооперативне навчання, сприяє створенню адекватної нормативно-правової бази для кредитних спілок, розробляє систему якісних стандартів діяльності членів Ліги, форми фінансової діяльності кредитних спілок, бухгалтерсь-

кого та фінансового обліку, створює систему інспектування, сприяє створенню асоціацій та інших регіональних об'єднань кредитних спілок, бере участь у створенні системи страхування вкладів членів кредитних спілок, сприяє створенню фінансової інфраструктури кредитного руху й єдиного інформаційного простору кредитних спілок та їхніх об'єднань.

У грудні 2002 року при Лізі кредитних спілок Росії був заснований Фонд підтримки організацій фінансової взаємодопомоги, який займається створенням системи фінансово-економічних механізмів розвитку кредитної кооперації в Росії, здійснює пошук ресурсів для формування фонду, створює систему страхування захисту інтересів кредитних кооперативів, розвиває систему аудиту діяльності кредитних кооперативів, розробляє і затверджує стандарти їх діяльності, організовує взаємодію з федеральними та регіональними органами влади, створює систему підготовки кадрів для кредитних кооперативів.

Як доводить досвід Росії, для ефективного розвитку кооперативної системи зміна законодавства до вимог часу необхідна, тоді як українська кооперативна система функціонує згідно профільного закону 2001 року, а закони, в основі яких лежить якісна зміна всієї системи кредитної кооперації знаходяться на стадії розгляду уже тривалий термін.

Кредитні спілки Республіки Узбекистан почали створюватися у 2002 році, одразу після прийняття Закону «Про кредитні спілки», вони стали першими небанківськими установами, які надавали фінансові послуги суб'єктам малого бізнесу, приватного підприємництва та населенню.

З метою інституційного розвитку кредитних спілок, зміцнення їх фінансового стану, надання підтримки і захисту інтересів в Уряді, Центральному банку та інших державних органах у 2005 році кредитні спілки створили Асоціацію кредитних спілок, основними напрямками діяльності якої є: об'єднання кредитних спілок, представлення та захист їхніх інтересів, сприяння впровадженню загальних параметрів операційної діяльності для членів Асоціації, здійснення маркетин-

гових досліджень, аналіз законодавчих та нормативних актів, що регулюють діяльність кредитних спілок, вивчення міжнародного кооперативного досвіду, розробка рекомендацій та пропозицій для кредитних спілок щодо впровадження в їхню діяльність ефективних фінансових інструментів, організація стабілізаційного фонду і управління ним, організація конференцій, семінарів, розробка оперативної та науково-методичної інформації.

Асоціація кредитних спілок Узбекистану протягом періоду свого існування розробила і впровадила систему взаємного гарантування зобов'язань між кредитними спілками, яка передбачає механізми взаємного нагляду за діяльністю кредитних спілок та контроль зі їхніми ризиками; створила Стабілізаційний фонд Асоціації «Альянс Гарант», який забезпечує гарантування вкладів фізичних, юридичних та членів кредитних спілок у разі банкрутства чи ліквідації кредитних спілок – членів Асоціації. У рамках системи взаємного гарантування запроваджені механізми та інструменти стабілізації фінансового стану кредитних спілок, що мають певні операційні та фінансові проблеми, функціонує система підтримки ліквідності кредитних спілок – членів Асоціації. [1, 68-69]

Таким чином, кредитна кооперація в Республіці Узбекистан почала набирати обертів лише в 2002 році, проте на сьогоднішній день вона підкріплена діяльністю фонду гарантування вкладів та системою підтримки ліквідності в рамках єдиної асоціації, що об'єднує кредитні спілки Узбекистану. В Україні кредитна кооперація почала поширюватися на початку 90-х років ХХ століття і, маючи майже 20-літню історію, сьогодні відсутні державний фонд гарантування вкладів для членів кредитних спілок та система підтримки ліквідності для всіх кредитних спілок, що діють на теренах України.

В Республіці Молдова ощадно-позичкові асоціації громадян розміщені переважно в сільській місцевості. Ощадно-позичкова асоціація є некомерційною організацією із спеціальним юридичним статусом, яка має право приймати вклади від своїх членів та надавати їм цільові позики.

Діяльність таких установ регулює Національна Комісія з фінансового ринку (орган нагляду, мегарегулятор), яка була створена в 2007 році. У функції органу нагляду в Республіці Молдова входять авторизацію суб'єктів цього сегмента ринку, регламентування діяльності, а також підтримка й розвиток ринку кредитної кооперації, захист інтересів усіх його суб'єктів.

У Республіці Молдова, згідно з новим Законом про ощадно-позичкові асоціації, що набрав чинності з 1.01.2008 року, існує три категорії ліцензій для ощадно-позичкових асоціацій. Категорія «А» передбачає право вести діяльність виключно в межах адміністративно-територіальної одиниці першого рівня – у селах. Членами таких асоціацій мають право бути тільки фізичні особи. Асоціації категорії «А» повинні мати мінімум 50 членів і мають право лише видавати позики своїм членам, без права відкривати представництва або філії. Асоціації категорії «Б» можуть працювати в межах адміністративно-територіальної одиниці другого рівня – у районах. У цих же межах дозволено відкривати філії та представництва. Крім видачі позичок, такі асоціації залучають кошти у вигляді депозитних внесків від своїх членів. Ліцензію категорії «С» з правом вести діяльність і відкривати філії по всій території республіки Молдова можуть отримувати ті асоціації, які працюють не менше року в категорії «Б». Членами таких асоціацій можуть бути і фізичні, і юридичні особи. Проте, до 3 кварталу 2010 року жодна асоціація не отримала таку ліцензію.

З 1 січня 2009 року Національною комісією передбачалося створити фонд стабілізації – фонд підтримки ощадно-позичкових асоціацій у випадку виникнення у них тимчасових ускладнень. Провівши консультацію із закордонними фахівцями, представники Національної комісії дійшли висновку, що такий фонд створювати рано, оскільки система кредитної кооперації Молдови недостатньо розвинена, щоб у післякризовий період починати формувати стабілізаційний фонд з коштів ощадно-позичкових асоціацій. Законом передбачено створення фонду ліквідності, створювати і управляти яким зобов'язана центральна ощадно-позичкова асо-

ціація. На 3 квартал 2010 року таку ліцензію мала лише одна центральна асоціація ощадно-позичкових товариств, проте вона ще не розпочала формування фонду ліквідності. [2, 22-23]

Актуальним для українських кредитних спілок може стати досвід молдовських ощадно-позичкових асоціацій в питанні діяльності в сільській місцевості, оскільки діяльність банків, політика яких націлена на завоювання користувачів послуг споживчого кредитування, в перспективі стане конкурентом для кредитних спілок на даному сегменті ринку.

В Румунії каси взаємодопомоги, які є аналогом українських кредитних спілок, в 2004 році об'єдналися в Центральну Федерацію кредитних спілок Румунії, яка є недержавною неприбутковою установою. Основними завданнями Федерації є надання взаємної фінансової допомоги касам, пошук можливостей надання фінансових послуг малому бізнесу та широким верствам населення. Каси взаємодопомоги є неприбутковими організаціями, які надають лише послуги з кредитування. Федерація кредитних спілок Румунії є членом Світової ради кредитних спілок. Вона брала участь у проекті WOCU «Зміцнення можливостей мікрофінансування кредитних спілок», що дозволило їй впровадити у свою діяльність якісні інструменти пруденційного нагляду та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. [1, 69]

Кредитно-кооперативний рух Литви має 16-річну історію і на кінець 2009 року налічував 61 кредитну спілку з мережею 170 відділень. У кредитних спілок є своє професійне об'єднання – Центральна кредитна спілка (ЦКСЛ), яка має стабілізаційний фонд і Фонд ліквідності, здійснює міжбанківські розрахунки, інспектування і моніторинг. Крім того, ЦКСЛ надає депозити кредитним спілкам, кредити і кредитні лінії, впроваджує та підтримує системи платіжних карток й Інтернет-банкінгу, надає юридичні та фінансові консультації, підтримує програмне забезпечення, організовує навчання, надає маркетингові послуги.

Державний нагляд за литовськими кредитними спілками здійснює Центральний банк Литви, при якому створений Фонд державного страхування

депозитів (депозити в кожній кредитній спілці страхують на суму до 100 тис. євро на кожного вкладника).

Кредитні спілки Литви мають вагомий підтримку з боку Уряду, а саме: 1,536 млн. євро інвестовано до паю Центральної кредитної спілки та 200 тис. євро подаровано Стабілізаційному фонду. [3, 16]

Для української кредитної кооперації досвід Литви вартий уваги в контексті державного нагляду та фінансової підтримки кредитних спілок, що проявляється в страхуванні депозитів Центральним банком та інвестуванні в розвиток кредитно-кооперативної системи.

ВИСНОВКИ

Таким чином, сучасна українська система кредитної кооперації на шляху до розбудови ефективної моделі кооперативного суспільства має багатоваріантність досвіду не лише далекого зарубіжжя, але й близьких країн-сусідів, кредитно-кооперативний рух яких успішно долає етап становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вісник кредитної кооперації, № 6(9), листопад - грудень 2009
2. Бюлетень кредитних спілок України №5 (33) вересень-жовтень 2010 року
3. Вісник кредитної кооперації, № 5(14), вересень-жовтень 2010

РІЦПУ